

TARBIYASI QIYIN O'QUVCHILAR JAMOASI BILAN PEDAGOGIK MULOQOTDA YETAKCHI TARBIYAVIY TAMOYILLARDAN FOYDALANISH

Maqsud Mashrabovich Jabborov
Jizzax viloyat pedagogik mahorat markazi

Annotatsiya: Mazkur maqola tarbiyasi qiyin o'quvchilar jamoasi bilan muloqotda yetakchi tarbiyaviy tamoyillardan foydalanish haqida yozilgan.

Аннотация: В данной статье написано об использовании ведущих воспитательных принципов в общении с группой учащихся с трудным воспитанием.

Annotation: This article is written about the use of leading educational principles in communicating with a group of students with difficult education.

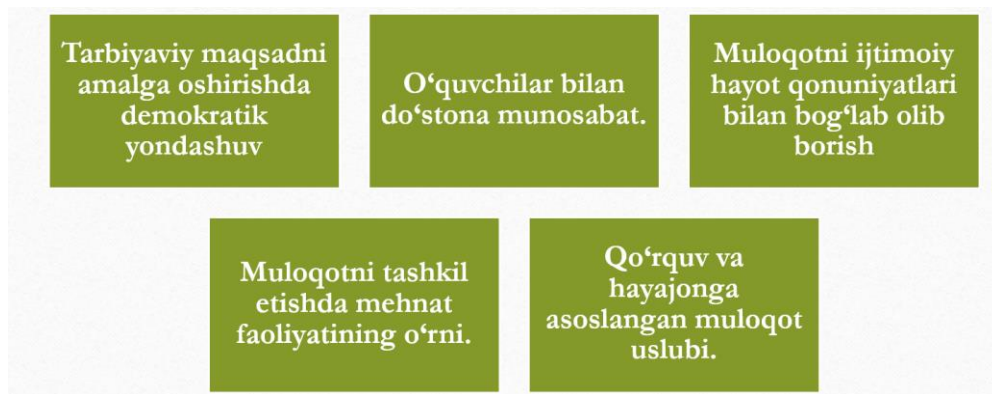
Kalit so'zlar: tarbiyasi qiyin o'quvchilar jamoasi, pedagogik muloqot, demokratik uslub, ijtimoiy muhit, do'stona munosabat, mehnat faoliyati

Ключевые слова: группа школьников с трудным обучением, педагогический диалог, демократичность, социальная среда, доброжелательное отношение, трудовая деятельность

Key words: group of schoolchildren with difficult learning, pedagogical dialogue, democracy, social environment, friendly attitude, labor activity

Ta'limning bugungi vazifasi uzluksiz o'rganish uchun ma'qul muhit, shart - sharoit yaratishdan iborat. Tarbiyasi qiyin o'quvchilar jamoasi bilan pedagogik muloqotni to'g'ri tashkil etish orqali muomila va muloqot jarayonning to'g'ri yo'lga qo'yish, o'quvchida ham o'z hissiy emosional holatini boshqara olish, asabiylik, jizzakilik, qo'pol so'zlarni qo'llamaslikni ta'minlaydi. [1,147]

O'qituvchi tarbiyasi qiyin o'quvchilar jamoasi bilan pedagogik muloqotni har tomonlama mukammal tashkil etish va ko'zlangan maqsadga erishishi uchun tarbiyaviy jarayonning jamiyat talablariga mos keluvchi yetakchi tamoyillaridan o'rinli foydalanishi lozim:

1. Tarbiyaviy maqsadni amalga oshirishda demokratik yondashuv

Muloqot jarayonida o'qituvchi o'quvchini ijtimoiy qadriyat deb tan olishi, har bir bola, o'smir va o'spirinning betakror va o'ziga xos xususiyatlarini hurmat qilishi, uning ijtimoiy xulqi va erkinligini e'zozlashi lozim. Zero, ta'limni isloh qilishdan asosiy maqsad, tarbiyada demokratiyaning ustunligi, tarbiyani ma'muriy ehtiyoj va qiziqishlardan yuqori qo'yish, tarbiyachi va tarbiyalanuvchining birlariga o'zaro ishonchi, hamkorlik asosida pedagogik munosabat mohiyatini ijobiy tomonga yo'naltirish demakdir. Muloqotni demokratik uslubda tashkil etishdan maqsad, ta'lim-tarbiyani insonparvarlashtirish, pedagogik faoliyat markazida inson shaxsi turganini unutmaslik, insonga nisbatan bebaho bo'yluk sifatida munosabat tuyg'ularini o'quvchilarda ham shakllantirish vazifasi bajariladi.

2. O'quvchilar bilan do'stona munosabat

Aslida muloqotdan maqsad o'quvchilar bilan do'stona munosabatni ro'yobga chiqarishdir. O'quvchi shaxsini hurmat qilish o'qituvchining insonparvarlik tuyg'ularidan kelib chiqadi. O'quvchi shaxsini hurmat qilish, ularga cheksiz mehr-muhabbat ko'rsatish va ularga ishonish shart. Bolalarga nisbatan hurmat tuyg'usi ularning kuchiga kuch qo'shadi, o'z imkoniyatlariga ishonch tuyg'usini shakllantiradi, tarbiyaning samaradorligini oshiradi. O'quvchi shaxsini hurmat qilish va munosabatni adolatli talabchanlik mezonlari asosida qurishdir. Do'stona muloqot o'qituvchi bilan o'quvchi o'rtasidagi bilimlarni puxta o'zlashtirilishini ta'minlaydi va mukammal shaxsiy fazilatlarni tarkib toptirishga xizmat qiladi. Pedagogik jarayonda sodir bo'ladigan muomala odobi o'qituvchilarning axloqiy madaniyati, tarbiyalanganlik darajasida aks etadi. O'qituvchining o'ziga va o'z

kasbiga, o'quvchilarga bo'lgan munosabati uning muloqotida yaqqol namoyon bo'lishi mumkin.

O'z faoliyatini endigina boshlagan o'qituvchilar, ayniqsa, har bir o'quvchining kelajagiga umid bilan qarashlari, unga individual yondashishga harakat qilishlari, tarbiyaviy jazolash usullarini tartibsiz qo'llamasliklari, o'quvchilar jamoasi oldiga istiqbolli tarbiyaviy maqsadlarni qo'yishga intilishlari lozim. Yosh o'qituvchilar ma'lum bir pedagogik mahorat sirlarini egallashga intilmasalar, o'z fanidan bilimlari sayoz bo'lsa, shaxslararo munosabatlarga ijodiy yondashmasalar, kommunikativ qobiliyatini takomillashtirib bormasalar, o'quvchilar uni asta-sekin tan olmay qo'yishadi. Natijada o'qituvchi va o'quvchilar muloqotida tuzatib bo'lmas xatoliklar paydo bo'lishi mumkin. [2,216]

3. Muloqotni ijtimoiy hayot qonuniyatlari bilan bog'lab olib borish

Yosh avlodning o'sib ulg'ayishi va shakllanishiga hayot, ijtimoiy muhit qonuniyatlari muntazam ta'sir etadi. Muhit ijtimoiy omillarning eng muhim xususiyati bo'lib, u shaxsga ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Muhit deganda, shaxsning tarbiyalanib, shakllanishiga ta'sir etuvchi tashqi olam voqealari, hodisalar majmui tushuniladi.

Muhit tushunchasi o'zida geografik-hududiy, ijtimoiy va mikromuhit xususiyatlarini ifodalaydi. Ayniqsa, oila, maktab, do'stlar davrasi, tengqurlar kabilarni o'z ichiga oladigan mikromuhit shaxsni tarbiyalash jarayoniga muhim ta'sir etishi pedagog va psixolog olimlar tomonidan e'tirof etilgan. Oila muhiti o'quvchining tarbiyasi va barkamol inson sifatida shakllanishida o'ziga xos muhim tarbiyaviy ta'sirga ega. Shuning uchun o'qituvchi muloqotni tashkil etishda otalar, mahalla faollari, o'quvchilar jamoasi faollari, uchastka nozirlari bilan doimiy aloqada bo'lib, ular bilan birgalikda faoliyat olib borishi kerak. Muloqotda ijtimoiy hayot qonuniyatlarini hisobga olish, o'quvchilarni maqsadli tarbiyalashda muvaffaqiyatlarga erishish uchun zamin yaratadi.

4. Muloqotni tashkil etishda mehnat faoliyatining o'rni

Ta'lim muassasalarida o'quvchi mehnat faoliyati bilan o'z qobiliyati va iste'dodini namoyon qiladi.

Mehnat - yosh avlodni yuksak ongli, mustaqil fikrlay oladigan, xulq-atvorini namoyon qiluvchi, kasbiy qobiliyatlarini uygʻotuvchi, tarbiyaviy jarayonning eng qadimiy va sinalgan vositasidir.

Oʻquv mehnati va ijtimoiy foydali mehnat oʻquvchi shaxsiga ijobiy taʼsir etadi, bu ikki faoliyat birligi bolani jismonan chiniqtiradi va faollashtiradi, xulq mukammalligini taʼminlaydi, tashabbuskor va izlanuvchan qilib shakllantiradi. Shunday ekan, oʻqituvchi oʻquvchilar bilan muloqotni ularning mehnatsevarligiga yoki dangasaligiga qarab belgilasa ham boʻladi. Taʼlim muassasalarida bolalarni ilk yoshidan boshlab mehnatsevarlik ruhida, mehnatga muhabbat va mehnat qiluvchilarga hurmat ruhida tarbiyalashda oʻzaro muloqotning oʻrni cheksiz. Taʼlim muassasalarida oʻqishning oʻzi ham mehnatdir. Muloqotdan maqsad, taʼlim-tarbiyaviy faoliyatda muvaffaqiyatlarga erishish uchun u mehnat tarbiyasi bilan aloqadorlikda olib borilishi lozim.

5. Qoʻrquv va hayajonga asoslangan muloqot uslubi

Bunday muloqot uslubiga, odatda, yosh, tajribasiz oʻqituvchilar tushib qolishi mumkin. Ushbu uslub asosida boshlangan muloqot, koʻpincha, oʻquvchilarni tez-tez ogohlantirish, ularni qattiqqoʻllik bilan tarbiyalashga harakat qilish, oʻqituvchi yoqtirmagan oʻquvchilar xatti-harakatini taʼqiqlash vaziyatida olib boriladi. Oʻquvchilar faolligi, tashabbuskorligi inkor etiladi. Natijada oʻqituvchi bilan oʻquvchilar orasida koʻz ilgʻamas qarama-qarshiliklar paydo boʻladi.

Muloqot jarayonidagi ushbu qarama-qarshiliklar oʻquvchilarda oʻz tushunchalariga muvofiq paydo boʻlgan dastlabki sifatlar bilan oʻqituvchining oʻquvchilarga qoʻyadigan talablari va ularni bajarish imkoniyatlari oʻrtasida ziddiyatlarning kelib chiqishidan paydo boʻladi. Baʼzan oʻquvchining ongi bilan xulqi bir-biriga muvofiq kelmasligidan, yoki oʻqituvchining oʻquvchilar yosh xususiyatlarini, feʼl-atvori, xarakteri, qiziqishlari, jismoniy, ruhiy hamda fiziologik jihatdan sogʻlomligini bilmasliklari oqibatida ziddiyatlar kelib chiqadi. Muloqot jarayonidagi ushbu ziddiyatlarni bartaraf etishda asosan oʻqituvchining oʻzi qizgʻin faoliyat olib borishi, ustoz oʻqituvchilar tajribalaridan foydalanishi, lozim boʻlganda, tortinmasdan ulardan yordam soʻrashi maqsadga muvofiqdir.

O'quvchilar ta'lim-tarbiya jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni, axloqiy normalarni o'zlashtiradilar. O'quvchi eng yaxshi insoniy fazilatlarni, axloq-odobni, muloqot madaniyatini asosan o'qituvchi timsolida anglab olishini unutmaslik kerak. O'quvchilar jamoasida o'qituvchilar bilan o'zaro munosabatlar insonparvarlik tamoyillariga asoslanadi. [3,184]

Ular odatda ikki xil bo'lib biri rasmiy, ikkinchisi norasmiy muomala deyiladi. Rasmiy muomala munosabatlari O'zbekiston Respublikasining Qonunlari, me'yoriy hujjatlariga asoslanadi.

Norasmiy muomala pedagogik etika va estetikaning qonuniyatlari va o'qituvchi odobiga asoslanadi va jamoaning har bir a'zosi tomonidan ixtiyoriy ravishda bajariladi. Muloqot odobi psixologik qonuniyatlar odob normalari va qoidalari, talablari hamda o'qituvchilar jamoasining fikri asosida boshqariladi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, tarbiyasi qiyin o'quvchilar jamoasi bilan pedagogik muloqotni to'g'ri tashkil eta olmaslik orqali pedagog faoliyatda vujudga keladigan konflikt vaziyatlarni tahlil qilish va bartaraf etish usullarini o'rganish dolzarb masalalardan biridir. Ziddiyatlarni o'z vaqtida to'g'ri anglash va boshqarish samarali ta'lim- tarbiya kafolatidir.

Adabiyotlar:

1. M.T.Axmedova. Pedagogik konfliktologiya. – T: Donishmand ziyosi, 2020.
2. Сергеев И.С. Основы педагогической деятельности: Учебное пособие. – СПб.: Питер. Серия “Учебное пособие”, 2004.
3. Xoliqov A.A. Pedagogik mahorat. Toshkent: “Iqtisod-moliya” nashriyoti, 2011.